

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΑΥΡΙΟΥ
ΛΑΥΡΕΩΤΙΚΗ

ARCHAEOLOGICAL
MUSEUM OF LAVRION
LAVREOTIKI

ΑΤΤΙΚΗ / ATTICA

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Λαυρίου βρίσκεται στη βόρεια είσοδο της πόλεως. Οικοδομήθηκε το 1970, αλλά ως Μουσείο εγκαινιάστηκε το 1999. Το 2007-2008, το κτήριο ανακαινίστηκε με πρόβλεψη για επισκέπτες με κινητικά προβλήματα (Γ' Κ.Π.Σ.).

Στον προθάλαμο, αριστερά, εκτίθενται αντικείμενα σχετικά με τη μεταλλευτική και μεταλλουργική δραστηριότητα στη Λαυρεωτική. Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι επιγραφές, οι οποίες πιστοποιούν πτυχές του τρόπου εκμεταλλεύσεως των μεταλλείων. Στη στοά στο βάθος εκτίθενται οι ανάγλυφες πλάκες από τη ζωφόρο του ναού του Ποσειδώνος στο Σούνιο (μέσα 5ου αι. π.Χ.), με σκηνές από την Κενταυρομαχία και τη Γιγαντομαχία, αλληγορικές για τη νίκη των Αθηναίων «Ελλήνων προμαχούντων» κατά των Περσών.

Στον προθάλαμο και στις στοές παρατάσσονται σημαντικά γλυπτά, προερχόμενα από περισυλλογές στη Λαυρεωτική το 19ο αιώνα ή από το Σούνιο. Τα αγάλματα της Κυβέλης και της Αρτέμιδος και τα αναθηματικά ανάγλυφα στον Ασκληπιό και τον Ηρακλή μαρτυρούν τη λατρεία τους στα ιερά της Λαυρεωτικής. Εκτίθενται, επίσης, επιτύμβια ανάγλυφα.

Στην αίθουσα στο βάθος αριστερά, η εντοιχισμένη προθήκη φιλοξενεί πήλινα σκεύη, εργαλεία και κοσμήματα των νεολιθικών κατοίκων του σπηλαιού του Κίτσου. Στις Προθήκες 2 και 3 παρουσιάζονται πήλινα αγγεία από τον οικισμό και τα νεκροταφεία του Θορικού, από τον 8ο έως τον 4ο αι. π.Χ.

Στην Προθήκη 4 εκτίθενται κυρίως αγγεία από τα νεκροταφεία στο Σούνιο (8ος-4ος αι. π.Χ.) και στη Νόρια (χώρος της ΕΒΟ, 5ος-4ος αι. π.Χ.). Η Προθήκη 5 περιλαμβάνει αντικείμενα (αγγεία, λυχνάρια, υφαντικά βάρη, κάλυμμα κυβέλης, μήτρα κ.ά.) από διάφορες θέσεις, μεταξύ των οποίων η αγορά του γένους των Σαλαμινίων στο Λιμάνι Πασά. Επίσης, αντικείμενα από τη συλλογή του Ανδρέα Κορδέλλα (1836-1909), μηχανικού μεταλλείων, τα οποία συγκέντρωσε κατά την επαναλειτουργία των μεταλλείων. Στην Προθήκη 6 παρουσιάζονται πολύτιμα κοσμήματα από το νεκροταφείο στο Λιμάνι Πασά (3ος αι. π.Χ.) και στην Πάνορμο (3ος-6ος αι. μ.Χ.).

Το κέντρο του αιθρίου καταλαμβάνει το ψηφιδωτό δάπεδο από το πρεσβυτέριο της παλαιοχριστινικής βασιλικής του Λαυρίου, μάρτυρας της τελευταίας περιόδου ακμής της πόλεως πριν από τα νεότερα χρόνια.

Η **Λαυρεωτική**, το νοτιοανατολικό άκρο της Αττικής, είναι ορεινή με κοιλάδες και μικρές πεδιάδες προς την ακτή, στην οποία σχηματίζονται ορμίσκοι κατάλληλοι για ελλιμενισμό. Απολήγει στο ακρωτήριο του Σουνίου, όπου βρίσκεται το στρατηγικής σημασίας αρχαίο φρούριο και τα ιερά του Ποσειδώνος και της Αθηνάς.

Η Λαυρεωτική ήταν πλούσια σε κοιτάσματα αργυρούχων μεταλλευμάτων, χάρις στα οποία άνθισε το αθηναϊκό κράτος στην κλασική εποχή, ενώ σημαντικές ήταν οι πρόσοδοι από την επανεκμετάλλευση των μεταλλείων κατά το 19ο αιώνα. Επίσης, υπήρχαν λατομεία, στην περιοχή της Αγριλέζας, από τα οποία προέρχεται το μάρμαρο των ναών του Σουνίου.

Η εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου πιστοποιείται από την πρώιμη εποχή του Χαλκού (3η χιλιετία π.Χ.) στη Στοά 3 στον Θορικό. Προφανώς συνεχίστηκε αδιάκοπα και φαίνεται ότι εντατικοποιήθηκε σταδιακά από τον 6ο αι. π.Χ. Στην κλασική εποχή (5ος-4ος αι. π.Χ.) εφαρμόστηκε ένα σύστημα συνεργασίας μεταξύ του αθηναϊκού κράτους, ιδιοκτήτη της μεταλλοφόρου γης, και επιχειρηματιών. Το μεταλλείο ή ο χώρος προς μετάλλευση εκμισθωνόταν για συγκεκριμένο χρόνο σε επιχειρηματίες με σαφείς νομοθετημένους όρους. Παράλληλα, αναπτύχθηκαν υποστηρικτικές επιχειρήσεις για την πώληση και ενοικίαση δούλων, την εμπορία νερού, ειδών διατροφής και ξυλείας για τα καμίνια και για την κατασκευή των εγκαταστάσεων από ειδικευμένους τεχνίτες. Μετά τον 4ο αι. π.Χ. η εκμετάλλευση φαίνεται ότι ακολούθησε φθίνουσα πορεία και κατά τη ρωμαϊκή και πρωτοβυζαντινή περίοδο (2ος αι. π.Χ.-6ος αι. μ.Χ.) ήταν αποσπασματική και μικρής κλίμακας.

Οι μεταλλευτικές στοές και τα φρέατα εμφανίζονται σε εξαιρετική πυκνότητα σε όλη τη Λαυρεωτική. Στις κοιλάδες, όπου υπήρχε νερό, βρίσκονταν τα εργαστήρια καθαρισμού του αργυρούχου μεταλλεύματος, τα πλυντήρια. Στην κοιλάδα της Σούριζας, νότια του Αγίου Κωνσταντίνου και περί τα 600 μ. νότια του ναΐσκου της Αγίας Τριάδας, συγκρότημα τέτοιων εργαστηρίων έχει αναδειχθεί σε επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο μέσα στον Εθνικό Δρυμό του Σουνίου (Γ' Κ.Π.Σ.). Η παραγωγή αργύρου και μολύβδου γινόταν στις καμίνους των εργαστηρίων τήξεως, έξι μόνον από τα οποία έχουν εντοπιστεί.

Η ανθρώπινη παρουσία βεβαιώνεται στην παλαιολιθική εποχή (πριν από 40.000 χρόνια) στο σπήλαιο του Κίτσου, όπου υπήρχε μεγάλη εγκατάσταση και στη νεότερη νεολιθική περίοδο (5300-4500 π.Χ.). Από την τελική νεολιθική (4η χιλιετία π.Χ.) η κατοίκηση στη Λαυρεωτική πυκνώνει. Σημαντική θέση είναι ο Θορικός, που εξελίχθηκε σε κέντρο της ύστερης εποχής του Χαλκού (μυκηναϊκής, 1600-1100 π.Χ.), όπως μαρτυρούν οι μνημειώδεις θολωτοί τάφοι και τα ευρήματά τους στο λόφο Βελατούρι, ενώ συνέχισε να ανθεί και στις επόμενες περιόδους, γεωμετρική, αρχαϊκή και κλασική (10ος-4ος αι. π.Χ.).

Με τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη (507 π.Χ.), διαμορφώθηκαν οκτώ δήμοι. Πολυπληθέστεροι ήταν ο παράλιος δήμος της Αναφλύστου (Ανάβυσσος) και ο ορεινός των Φρεαρρίων (>φρέαρ). Από το δήμο του Σουνίου είναι γνωστό μέρος του οικισμού στο φρούριο του ακρωτηρίου και η αγορά του γένους των Σαλαμινίων στο Λιμάνι Πασά. Από το δήμο του Θορικού είναι επισκέψιμα μεγάλα τμήματα των συνοικιών, ιερά, το θέατρο, με το ιδιότυπο ελλειψοειδές κώλο, νεκροταφεία και πλυντήριο και στοά στη δυτική πλαγιά του λόφου Βελατούρι.

Στη Λαυρεωτική έχουν έλθει, επίσης, στο φως διάσπαρτες αγροτικές εγκαταστάσεις και οικίες, τα καταλύματα των επιχειρηματιών και των δούλων που εργάζονταν στα μεταλλεία, νεκροταφεία και μικρά ιερά.

The **Archaeological Museum of Lavrion** is situated at the north entrance to the town. It was built in 1970, but inaugurated as a museum only in 1999. In 2007-2008, the building was renovated and made accessible to the disabled (Third Community Support Framework).

In the lobby to the left of those entering is an exhibit of objects connected with mining and metallurgy in Lavreotiki. The inscriptions, which provide evidence about aspects of how mines were operated, are particularly important. In the gallery at the far end of the exhibition are relief plaques from the frieze of the Temple of Poseidon at Sounion (mid-5th c. BC), on which one may make out scenes from the Battle of Centaurs and Battle of Giants, allegories for the victory of the Athenians, "champions of the Greeks", against the Persians.

In the lobby and the galleries are arrayed important works of sculpture coming from 19th century collecting in Lavreotiki or from Sounion. The statues of Cybele and Artemis and the votive reliefs to Asklepios and Herakles attest to their worship in Lavreotiki's sanctuaries. Funerary reliefs are also on display.

In the hall at the far left, display Case 1 hosts clay utensils, tools and jewelry belonging to the Neolithic inhabitants of the Cave of Kitsos. Cases 2 and 3 present clay vases from the settlement and cemeteries of Thorikos dating from the 8th to the 4th c. BC.

Case 4 mostly displays vases from the cemeteries at Sounion (8th-4th c. BC) and Noria (EBO [Hellenic Arms Industry] area, 5th-4th c. BC). Case 5 hosts objects (vases, lamps, loom weights, a beehive cover, mold, and others) from various sites including the agora of the Salaminians at Limani Passa. There are also exhibits from the collection of mining engineer Andreas Kordellas (1836-1909), which he gathered when the mines went back into operation. Case 6 presents precious jewelry from the cemeteries at Limani Passa (3th c. BC) and Panormos (3rd-6th c. AD).

The center of the atrium is taken up by the mosaic floor from the presbytery of the Early Christian basilica at Lavrion, a witness to the town's final period of prosperity before modern times.

Lavreotiki, the southeastern tip of Attica, is a mountainous area with valleys and small plains extending down to the coast, where coves suitable for anchorage are formed. It ends in Cape Sounion, where the strategically-important ancient fort and sanctuaries of Poseidon and Athena were located.

Lavreotiki was rich in argentiferous mineral deposits, thanks to which the Athenian state prospered in the Classical period, and there were significant proceeds when the mines were once again exploited in the 19th century. There were also quarries in the Agrileza area that provided the marble for the temples at Sounion.

Exploitation of this mineral wealth is attested from the Early Bronze Age (3rd millennium BC) in Gallery 3 at Thorikos. This apparently continued uninterrupted, and seems to have gradually intensified from the 6th c. BC. During the Classical period (5th-4th c. BC), a system of collaboration was implemented involving the Athenian state, owner of the metalliferous land, and entrepreneurs. The mine or area to be mined was leased for a specific period to entrepreneurs on clear legal terms. At the same time, support enterprises developed for the sale and rental of slaves, the water trade,

foodstuffs and wood for the furnaces, and for construction of mining installations by skilled artisans. After the 4th c. BC, it appears that exploitation declined. During the Roman and Early Byzantine period (2nd c. BC-6th c. AD) it was sporadic and small-scale.

Mining galleries and shafts are exceptionally concentrated throughout Lavreotiki. The workshops for cleaning the argentiferous ores, the washeries, were in the valleys where there was water. In the valley of Souriza south of Agios Konstantinos and about 600 m. south of the chapel of Agia Triada, a complex of such workshops has been turned into an archaeological site open to the public, in Sounion National Park (Third Community Support Framework). Silver and lead were produced in the furnaces of the smelting workshops, of which only six have been found.

Human presence here is confirmed in the Palaeolithic period (40,000 years ago) in the Cave of Kitsos, where there was also a large settlement in the Late Neolithic period (5300-4500 BC). From the Final Neolithic (4th millennium BC) onward, Lavreotiki became more densely populated. One of its important sites is Thorikos, which grew into a center in the Late Bronze Age (Mycenaean period, 1600-1100 BC), as the monumental tholos tombs and their finds on the Velatouri hill attest; the site continued to flourish during the ensuing Geometric, Archaic, and Classical periods (10th-4th c. BC).

Eight demes were created through the reforms by Kleisthenes (507 BC). The most populous were the coastal deme of Anaphlystos (modern Anavyssos) and the mountain deme of Phrearrhioi (from the Greek *φρέαρ*, "shaft"). From the deme of Sounion, part of the settlement at the fort on the cape and the agora of the Salaminians at Limani Passa are known. From the deme of Thorikos, large portions of its neighborhoods, sanctuaries, the theater (with its unusual oval cavea), cemeteries, a washery, and a gallery on the western slope of the Velatouri hill are accessible to the public.

A number of scattered farming installations and houses, accommodations for entrepreneurs and slaves who worked in the mines, cemeteries, and small sanctuaries have also come to light in Lavreotiki.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΑΥΡΙΟΥ
ΛΑΥΡΕΩΤΙΚΗ

ARCHAEOLOGICAL
MUSEUM OF LAVRION
LAVREOTIKI

ΑΤΤΙΚΗ / ATTICA

i T: 22920 22817

ΚΕΙΜΕΝΑ: Ε. ΑΝΔΡΙΚΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΤΑΠ, ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

TEXT: E. ANDRIKOU
TRANSLATION: D. BROWN-KAZAZIS
GENERAL SUPERVISION: ARF, PUBLICATIONS
DEPARTMENT

ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
MONUMENTS AND MUSEUMS OF GREECE
e-Ticketing system

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
HELLENIC REPUBLIC
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Ministry of Culture and Sports

Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων
Archaeological Resources Fund

www.tap.gr